

Пета книга

Увещаване на Сократ да говори по темата за жените и децата на стражите

/449a/ - И тъй, аз наричам такъв един град и такова едно обществено устройство добри и правилни. Така наричам и един такъв човек. Ако пък устройството, което разгледахме, е правилно, тогава останалите са лоши и сбъркани. Имам предвид по отношение на това как са организирани работите на града и по какъв начин са оформени отделните човешки души. А тези опорочени устройства са четири вида.

- Кой са те?, попита той.

Тъкмо щях да ги изброя и да кажа как ми се струва, че те преминават от едни в други, /b/ когато Полемарх, който седеше не много надалеч от Адимант, протегна ръката си към него, хвана го за плаща – горе, близо до рамото, придърпа го към себе си, наведе се към него и шепнейки, му рече няколко думи. Нищо друго не разбрахме освен това:

- Ще го оставим ли, рече той, или що ще сторим?

- В никой случай, отвърна Адимант, вече на висок глас.

А аз рекох:

- Какво е пък това, дето няма да оставите?

- Тебе!, отвърна той.

/c/ - Че защо?, казах аз.

- Струва ни се, рече той, че ти с лека ръка ще зарежеш и изоставиш един никак не малък дял от твоето изложение. Само и само да не го обясниш! И си мислиш, че ние ще забравим онова, дето отгоре-отгоре рече, че що се отнасяло до жените и децата, на всекиго е ясно, че нещата на приятелите са общи.

- Та не е ли съвсем правилно това, Адиманте?, попитах аз.

- Да, рече той. - Само че за това, дето е правилно, както и за другото, също трябва да се поговори. И особено по въпроса как става това общо управление. Понеже е възможно то да стане по много начини. /d/ Така че не заобикаляй въпроса как според теб трябва да става това. Ние, впрочем, отдавна чакаме да споменеш нещо за създаването на децата и мислехме, че ще го направиш. И не само за създаването на децата, ами и за това как, веднъж

родени, трябва да бъдат отглеждани, и изобщо за цялото това, както ти казваш, общуване с жените и децата. Ние мислим, че този въпрос е изключително важен и от неговото решаване изобщо зависи дали градът ще стане както трябва или не. И понеже сега ти се захващаш да разглеждаш някакво друго обществено устройство без да си разгледал достатъчно това, на нас ни мина през ума плана, за който ти /450а/ дочу – да не те оставим да преминеш на друг въпрос докато не си разгледал тези въпроси така, както разглеждаше другите.

- И мене бройте сред онези, което гласуват за такова решение, обади се Глаукон.

- Нямай никакво съмнение, Сократе, че всички тук сме на това мнение, каза и Тразимах.

- Какво направихте, че ме хванахте по този начин!, рекох аз. - Вие отново повдигате, сякаш отначало, толкова важния разговор за общественото устройство. Аз се бях зарадвал, че вече съм минал през него, и ми беше олекнало, дето някой спокойно прие казаното. /b/ А вие сега ме призовавате да се захвана отново с това, без изобщо да си давате сметка че събуждате словесен поток. Понеже тогава виждах, че ще стане така, аз се отказах от този разговор, да не би той да ни навлече голяма досада.

- Че откъде накъде!, обади се Тразимах. - Ти да не си мислиш, че хората са дошли тук да превръщат камъните в злато! Дошли са да слушат разговори!

- Да, рекох аз, само че трябва да има мяра.

- Мярата в слушането на такива слова, Сократе, е целият живот – е, поне за ония, които са с ума си. За нас обаче не бери грижа. И изобщо да не ти е хрумнало да се откажеш от нашите въпроси, /с/ докато не стигнеш дотам, докъдето според теб трябва да се стигне. Та кажи ни, какви трябва да бъдат отношенията на нашите стражи към жените им и как трябва да бъдат възпитавани децата, когато са съвсем малки – в онази възраст между раждането и постъпването на обучение, която изглежда най-трудна. Опитай се да ни кажеш какво трябва да е това възпитание.

- Не е лесно, щастливецо, да се разглежда този въпрос, отвърнах аз. Защото това, дето ще кажа, буди дори повече недоверие от онова, което вече казах. Хората няма да повярват, че тия неща, които се говорят, са възможни; още по-малко пък ще повярват, че най-хубаво би било, ако те се осъществят. /d/ Затова и у мен има

известно колебание да се докосвам до тях, да не би това, което казвам, да изглежда, мили друже, просто като едно пожелание.

- Недей се колеба!, отвърна той. - Слушателите ти не са нито невежи, нито недоверчиви, нито пък недоброжелателни.

А аз рекох:

- Отлични приятелю, не казваш ли всичко това само за да ми вдъхнеш кураж?

- Предполагам, че е така, отвърна той.

- Обаче правиш точно обратното, рекох аз. - Ако аз самият си вярвах, че знам това, дето искам да кажа, увещанието ти щеше да бъде съвсем на място. /е/ Никак не е трудно човек да прояви кураж да говори нещо, за което знае, че е вярно, особено пък пред разумни хора и приятели. Обаче е страшно и несигурно да говориш, както аз правя, без да си убеден в истината и да търсиш каква е тя докато си редиш думите. /451 а/ Ако постъпваш така, най-малкото можеш да станеш за смях. Хайде, това е детска работа. Но не е детска работа да се провалиш и да не научиш истината по въпроси, по които най-малко трябва да допускаш провал, при това да повлечеш със себе си и своите приятели. Затова, Глауконе, падам на колене пред Адрастия и я моля да ме подкрепя в това, което искам да кажа. Защото вярвам, че по-малко съгрешава този, който неволно убива някого, отколкото онзи, който лъже за неща прекрасни, добри, справедливи и законни. По-лесно е да се хвърлиш в такава опасност сред врагове, отколкото сред приятели. Така че ти добре ме увещаваш.

/б/ А Глаукон се засмя и отвърна:

- Ако, Сократе, твоего слово ни навлече нещо неприятно, ще те освободим като при убийство от вината, задето си ни излъгал, и ще те пуснем да си ходиш чист. Така че говори смело!

- Да, рекох аз, според закона в онзи случай аз бих бил чист; значи и в този случай, както в онзи, бих бил чист.

- Щом е така, рече той, говори!

За жените и децата на стражите

- Сега трябва, рекох аз, да заговоря отново за онези неща, /с/ които преди навярно трябваше да кажа в следствие на други, които съм казал. Но може би и този подход е добър – след като мъжкото действие е напълно завършено, сега да се опитам да завърша и женскотоⁱ, особено след като ти ме призоваваш за това.

Ако хората са родени и оформени така, както ние казахме, че трябва да става това, според моето мнение те могат да се разпореждат и отнасят с децата и жените си по един единствен правилен начин. Те трябва да тръгнат оттам, откъдето в началото ние тръгнахме. А ние тръгнахме в нашия разговор оттам, че мъжете трябва да бъдат нещо като стражи на стадо, нали така?

- Да.

/d/ - Нека тогава да следваме същия път и да установим същите правила за раждането и възпитанието на жените. Но нека да видим дали те ни подхождат или не.

- Какво имаш предвид?, рече той.

- Следното. Дали според нас женските стражеви кучета трябва да пазят същото, което пазят мъжките, да ходят заедно с тях на лов и изобщо да вършат всичко заедно, или е по-добре те да се грижат отвътре за къщата – тъй като силите им отиват най-вече за отхранването и отглеждането на малките кучета, а мъжките да се нагърбят с всички грижи около стадата?

- Всичко, отвърна той, трябва да вършат заедно. Само че когато ги ползваме, трябва да имаме наум, че женските са по-слаби, а мъжките по-издържливи.

/e/ - Дали обаче, рекох аз, можеш да използваш едно животно за една работа като друго, ако не си го отгледал по един и същ начин и не си му дал същите навици?

- Не би могъл.

- Значи ако използваме жените за същото, за което и мъжете, трябва да им дадем същото възпитание.

/452a/ - Да.

- На мъжете бяха дадени музиката и гимнастиката.

- Да.

- Тогава тези две изкуства трябва да бъдат предадени и на жените, а също и знанията, свързани с военното дело. И тези знания трябва да бъдат използвани по един и същ начин в двата случая.

- Така излиза от твоите думи, рече той.
- Може би обаче много неща, които сега говорим, са против обичайното положение и ще изглеждат смешни, ако се направят тъй, както се говорят.
- И още как!
- Кое, рекох аз, е най-смешното от тези неща? Не е ли ясно, че е това, дето жените ще трябва да се упражняват в гимназионите голи редом с мъжете, /b/ при това не само младите жени, ами и вече по-възрастните – по подобие на онези старци, които макар че са вече сбръчкани и не са особено красива гледка, все пак се подвизават в гимназионите?
- Кълна се в Зевс, точно така е!, рече той. - Това би изглеждало много смешно, особено пък в настоящето.
- Значи, рекох аз, щом тъй или иначе имаме желание да говорим по този въпрос, може би не трябва да се боим от насмешките на тия пресмехулници, независимо колко много и какви неща те биха казали за промяната, която ще настъпи в гимназионите и в музиката? /с/ А те сигурно не биха си мълчали и за носенето на оръжие и язденето на коне?
- Правилно казваш, отвърна той.
- В такъв случай, щом наистина сме почнали да говорим, трябва да тръгнем право срещу мъчнотиите, които ни създава обичаят, и да помолим хората да не настояват на своето, а да помислят сериозно, като им напомним, че не е минало много време откакто елините смятаха за срамно и смешно да видят дори само голи мъже – което и днес смятат много от варварите – и че когато първо критяните, а след тях и лакедемонците започнаха да ходят голи в гимназионите, /d/ това предизвикваше у тогавашните остроумци всякакви насмешки. Или не мислиш така?
- Така мисля.
- Обаче, мисля, когато станало ясно, че е по-добре за упражняващия се да бъде съблечен, отколкото да покрива изцяло тялото си, тогава смешното за очите било премахнато от онова, което след трезво размишление излязло като най-добро. И това само доказва, че глупав е онзи, който смята смешното за нещо различно от лошото, глупав е онзи, който е тръгнал да осмива вида на нещо различно от неразумното и лошото, а също и онзи, който сериозно търси /е/ красивото някъде другаде, а не при доброто.
- При всички положения е така, отвърна той.

- Следователно не трябва ли най-напред да постигнем общо съгласие за тези неща – дали са възможни или не? И без значение какъв е онзи, който желае да спори с нас – шегобиец ли е или сериозен човек, не трябва ли ние да приемем спора за това /453а/ дали женската човешка природа е наистина способна да участва заедно с рода на мъжете във всички работи, или не трябва да участва в нито една мъжка работа, или пък в едни работи може да участва, а в други не? Нали същото трябва да се попита и за войната – коя от тези възможности трябва да се последва? И нали ако човек започне по този най-добър начин своето изследване, той навярно и ще го завърши по най-добрия начин?

- И още как!, отвърна той.

- Искаш ли, рекох аз, ние сами да си оспорим мнението тъй, сякаш сме други, за да могат и двете страни да защитят мнението си в тази своеобразна обсада.

- Нищо не пречи, отвърна той.

/b/ - Нека това кажем вместо нашите противници в спора: „Сократе и Глауконе, няма защо други хора да спорят с вас. Защото вие самите се съгласихте в началото, когато започнахте да основавате вашия град, че всеки един човек трябва да върши само онова единствено нещо, за което е роден.“

- Да, мисля, че се съгласихме. Как да не се съгласихме?

- „Е, ами по природа мъжът и жената да не би да не се различават твърде много?“

- Че как да не се различават?

- „Тогавата не е ли редно на тях да се дават различни дейности – в зависимост от тяхната природа?“

- Защо да не е?

/c/ - „Тогавата не грешите ли сега, когато казвате обратното на онова, което сте казали, а именно, че мъжете и жените трябва да вършат едни и същи работи? Как, при положение че природите им се различават толкова много?“ Можеш ли, чудни човече, някак да се защитиш от този въпрос?

- Така веднага това не е лесно, рече той. Ще те моля обаче и наистина те умолявам ти да ни обясниш какво бихме могли ние да отговорим в този случай.

А аз отвърнах:

- Тъкмо поради този въпрос и поради други подобни, Глауконе, които предвиждах, че ще бъдат зададени, /d/ аз преди малко се

страхувах и се колебаех да се докосвам до обичая, който засяга как отглеждаме и как се разпореждаме с жените и децата.

- Кълна се в Зевс, тая работа никак, ама никак не изглежда лесна, отвърна той.

- Не е, казах аз. - Обаче нещата са такива: ако човек цопне във водата, независимо дали е паднал в някое езеро или в най-дълбокото море, ще не ще, трябва да плува.

- Точно така.

- Значи и ние трябва да плуваме и да опитаме да се спасим от морето на този разговор. Можем само да се надяваме, че някой делфин ще ни поеме на гърба си или ще ни се яви някое друго неочаквано избавление!

- Така изглежда.

/е/ - Хайде все пак, рекох аз, нека се опитаме да намерим изход. Ние наистина сме съгласни, че различната природа трябва да върши различно нещо. Съгласни сме също, че природата на жената и на мъжа е различна. А пък сега говорим, че различните природи трябва да вършат една и съща работа. В това ни обвиняват, нали така?

- Без съмнение.

/454а/ - Колко благородна е, Глауконе, рекох аз, силата на изкуството да се противоречи.

- В какъв смисъл?

- Затова, рекох аз, защото според мен мнозина несъзнателно цопват в това изкуство и смятат, че разговарят, докато всъщност само спорят. Така става тогава, когато те не могат да разделят онова, което изследват, на видове, ами гонят противоречието, като се хващат за някоя дума. Ето тогава те водят помежду си не разговор, а спор.

- Мнозина, рече той, страдат от това. В момента обаче дали то не засяга и нас?

/б/ - Точно така е, отвърнах аз. - Боя се, че несъзнателно тръгнахме да противоречим.

- Как?

- Твърде смело и самоуверено се спуснахме след разсъждението, че една природа не бива да се занимава с делата на друга. Хванахме се обаче само за имената и пропуснахме да разгледаме какъв е видът на едната и другата природа и въз основа на какво тогава ги разделихме и отредихме на различните природи различни

занимания, а на сходните – сходни.

- Така е, рече той, наистина пропуснахме.

/с/ - Затова сега, рекох аз, можем, както изглежда, сами да се попитаме дали плешивците и косматите имат една и съща или противоположна природа, и когато си отговорим в съгласие, че е противоположна, да се попитаме отново дали, ако плешивците майсторят обуца, няма да позволим на косматите да вършат тази дейност, или ако косматите майсторят обуца, няма да позволим на плешивците да я вършат?

- Смешно би било, отвърна той.

- Обаче по каква причина е смешно?, попитах аз. - Дали не поради това, че тогава не разгледахме напълно какво означава една и съща и различна природа, /d/ ами засегнахме вида на различието и сходството само що се отнася до заниманията? Например тогава казахме, че лекарят и онзи, който носи в душата си лекарски способности, имат една и съща природа. Ти не мислиш ли така?

- Така мисля.

- Обаче лекарската и строителната способност са белег на различни природи, нали така?

- Точно така.

- Значи, рекох аз, ако мъжкият пол и женският пол изглеждат различни по отношение на някой занаят или някоя работа, тогава ще кажем, че на всеки от тези два пола трябва да се даде съответната му работа. Ако обаче разликата между двата пола се отнася до това, че жената ражда, а мъжът оплодява, /e/ тогава ще кажем, че тази разлика няма никакво отношение към разликата в заниманията на жената и мъжа, която споменахме по-горе, и вече ще смятаме, че нашите стражи и техните жени трябва да вършат една и съща работа.

- И съвсем правилно, отвърна той.

- Тогава следва да помолим онзи, който ни възразява, /455a/ да ни научи по отношение на какъв занаят и по отношение на каква работа, свързана с устройването на града, природата на жената и на мъжа не е една и съща.

- Справедливо е.

- Може би и друг човек би казал това, дето ти преди малко каза, че на мига никак не е лесно да се отговори на този въпрос, но ако нещата се разглеждат по-внимателно, не е никак трудно.

- Да, сигурно би го казал.

- Тогава искаш ли да помолим онзи, който ни възразява такива неща, /b/ да ни последва, та евентуално да му докажем, че няма никаква работа, касаеща устройването на града, която да е само за жената?

- И то много.

- Хайде тогава, ще му речем, отговори ни на следното: Ти нали казваше, че един става за една работа, а друг не, и че първият лесно се научава да я върши, а вторият трудно? И нали този, който учи бързо, е много изобретателен в това, което учи, а другият, който се нуждае от много уроци и старание, той не може да съхрани у себе си дори това, което е научил? /с/ И нали при първия тялото и всички неща около него помагат на мисълта, докато при втория ѝ пречат? Та това ли са белезите, по които ти определи, че един става за нещо, а друг не?

- Никой няма да ти каже друго, отвърна той.

- Ти знаеш ли някое човешко занимание, в което мъжкия пол да превъзхожда по всички тези белези женския? А заслужава ли си да се разпростираме с много думи върху тъкачеството или приготвянето на сладкиши и ястия, /d/ в които се смята, че женският пол има надмощие и ако бъде надвит там от мъжете, това би било твърде смешно?

- Съвсем правилно, рече той, казваш, че за всяко нещо, както има една приказка, си има съответният пол. И наистина много жени в много неща са по-добри от много мъже. Гледани обаче по-общо, нещата са както ти казваш.

- Следователно, друже, няма занимание, което устройващите града да са дали само на жената – затова, защото е жена, или само на мъжа – затова, защото е мъж. Ами природните качества са посяти еднакво в тези две същества и по природа жената може да участва във всички занимания и по същия начин във всички тях може да участва и мъжът. /e/ И все пак във всичко жената е по-слаба от мъжа.

- Точно така е.

- Тогава можем ли да наредим на мъжа всякакви задачи, а на жената да не наредим нито една?

- Е, как така?

- В такъв случай си мисля, че, както казваме, и една жена може да бъде лекарка – и, разбира се, друга не ще може да бъде, и една жена ще може да стане опитна в музиката, а друга – ще си остане

немузикална, каквато се е родила.

- Нищо не пречи.

/456а/ - А дали една ще може да напредне в гимнастиката, че даже и във военното дело, а друга няма да става за война и ще избягва гимнастическите упражнения?

- Предполагам.

- Дали е така наистина? Ами жена философ и жена, която мрази знанието? Ами жена с гневлив дух и друга, която е лишена от гняв?

- И това е възможно.

- Тогава ще има и жена, която става за страж, и друга, която не става за това. Не казахме ли, че природата на мъжете стражи трябва да бъде именно гневлива?

- Такава казахме, че трябва да бъде.

- Значи що се отнася до пазенето на града, жената и мъжът трябва да притежават едни и същи природни качества, с уговорката, че жената ще бъде по-слаба, а мъжът по-силен.

- Така изглежда.

/b/ - В такъв случай трябва да бъдат избирани жени с описаните качества, за да живеят заедно с мъжете, притежаващи такива качества, и да пазят града заедно с тях. Така излиза щом имат достатъчно способности за тази дейност и по своите качества се явяват сродни на тия мъже.

- Точно така.

- Добре, а на едни и същи природи не се ли дават едни и същи занимания?

- Същите.

- Все едно направихме кръг и се върнахме при предишното си твърдение. Сега се съгласяваме, че не е противно на природата да учим жените на стражите на музика и гимнастика.

- При всички положения е така.

/с/ - Щом като налагаме закон, който е в съгласие с природата, излиза, че не сме постановили нещо невъзможно и нашия закон не е обикновено благопожелание. Това обаче, което се случва в момента и което противоречи на нашия закон – изглежда, че по-скоро то е противно на природата.

- Вероятно е така.

- Но не беше ли нашето допълнително изследване наложено от въпроса дали това, което казваме, е възможно и най-добро?

- Такова беше.

- Че е възможно, сме съгласни, нали така?
- Да.
- Че е най-добро, също сме съгласни, щом сме съгласни с горното, нали така?
- Очевидно.
- Тогава, ако искаме жената да стане способна да пази града, какво трябва да бъде нейното образование? Трябва да бъде едно за мъжете и друго за жените, или трябва да бъде едно и също, /d/ щом като жената има същите природни качества като мъжете?
- Не трябва да бъде друго.
- Ти какво мислиш по това мнение?
- По кое по-точно?
- Ти не смяташ ли в себе си, че един мъж е по-добър, а друг по-лош? Или смяташ, че всички са еднакви?
- Никак не смятам това.
- Добре, тогава според теб кои мъже трябва да направим стражи на града, който устройваме – по-добрите, след като получат образованието, което описахме, или обущарите, научени на обущарския занаят?
- Питаш ме смешни неща, отвърна той.
- Знам, рекох аз. - И все пак стражи не стават ли именно най-добрите наши граждани?
- Повече от вярно.
- /e/ - Ами жените? Няма ли именно най-добрите жени да стават стражи?
- И това е повече от вярно, отвърна той.
- А има ли за един град нещо по-добро от това, да има за стражи възможно най-добрите жени и мъже?
- Няма.
- /457a/ - А според нашето изследване такива може да ги направи общуването с музиката и гимнастиката, нали така?
- Как иначе!
- Значи това, което ние сме установили със закон, не само е възможно, ами е и най-доброто.
- Точно така.
- Нека тогава жените на стражите да се разсъблекат – стига, разбира се, да се увият с добродетел наместо с дреха – и нека участват във война и във всички други работи, свързани с пазенето на града! И да не правят другояче! На жените обаче трябва да

бъдат давани по-леки задачи от тези на мъжете поради слабостта на техния пол. /b/ А който мъж тръгне да се смее на голи жени, упражняващи се в постигането на най-висшата цел, той със смеха си „незрял плод на мъдростта бере“, и, както изглежда, нито знае на какво точно се смее, нито какво точно върши. И наистина най-хубаво е в такъв случай да се казва и да се повтаря, че полезното е красиво, а вредното – грозно.

- При всички положения е така.

- Защо да не кажем, че сега, докато обсъждахме закона за жените, се измъкнахме сякаш от голяма вълна! /с/ Тя не успя да ни залее, след като решихме, че нашите стражи и стражици трябва да вършат всичко заедно. Даже нещо повече, нашето разсъждение се оказа вярно на себе си и излезе, че говорим възможни и полезни неща.

- Да, рече той, никак не беше малка тая вълна, от която се измъкна.

- Ти обаче ще кажеш, рекох аз, че тя никак не е била голяма, като видиш каква идва след нея.

- Хайде, говори, за да видя, отвърна той.

- След закона, който разгледахме, и след другите по-предишни идва, както си мисля, ето този.

- Кой?

- Всички тези жени трябва да бъдат общи на всички тези мъже и /d/ нито една жена не трябва да живее отделно с никой мъж; по същия начин и децата им трябва да бъдат общи и нито родител да познава своето дете, нито дете своя родител.

- Това, отвърна той, изглежда много по-съмнително от предишното – поне що се отнася до въпросите дали е възможно и полезно.

- Не мисля, рекох аз, че ще има голям спор дали е полезно, защото няма как това, жените да бъдат общи, а също и децата, да не е най-голямо благо. Обаче по въпроса дали тази мярка е възможна или не, ще се разгори голям спор.

/e/ - И за двете, рече той, ще има бая спорове.

- Ти свързваш тия два въпроса, рекох аз. - Аз обаче си мислех да се измъкна от единия. Така че ако ти признаеш, че това, което предлагам, е полезно, ще ми остане само да разгледам въпроса дали е възможно или не.

- Не, ти няма да се измъкнеш незабелязано, отвърна той. - И на двата въпроса отговаряй!

- Ще трябва да си понеса наказанието, рекох аз. - Все пак направи

ми удоволствие поне за това: /458a/ остави ме да попирувам с мисълта си тъй, както хората с мързелив ум са свикнали, когато са тръгнали нанякъде сами, да се угощават с дошлите им мисли. Тия люде, още преди да са открили по какъв начин може да стане това, което желаят, зарязват мисълта за него, та да не се обременяват да мислят дали то е възможно или не, и като приемат, че тяхното желание е вече осъществено, започват да нареждат следващо и се наслаждават да правят планове какво друго имат да извършат след това. По този начин те правят и без това мързеливата си душа още по-мързелива. /b/ Та и аз вече по подобен начин съм се изнежил и ми се ще да пропусна въпроса дали тия неща са възможни и да се върна по-късно на него. Сега, ако ми позволиш, ще приема, че те са възможни и осъществени и ще разгледам по какъв начин нашите управници ще се разпореждат с тях, и освен това ще докажа, че ако всичко това бъде извършено, то ще бъде твърде полезно за града и за самите стражи. Най-напред ще се опитам да разгледам заедно с теб това твърдение, а после другите, ако ти позволяваш.

- Ама позволявам ти, рече той. - Разгледай го.

- Мисля си, рекох аз, /c/ че ако управляващите заслужават да се наричат управляващи, и техните помощници заслужават да се наричат техни помощници, то първите ще нареждат какво трябва да се изпълни, а вторите ще изпълняват заповедите с желание. На свой ред самите управляващи, от една страна, ще се подчиняват на законите, а от друга, ще следват примера, който ние сме им дали.

- Вероятно, отвърна той.

- Ти, рекох аз, който си техен законодател, ще подбереш мъжете и ще им дадеш подбрани жени с възможно най-близки качества. Тия мъже и жени ще имат общи жилища и ще се хранят общо и никой от тях няма частно да притежава нищо такова, ами тези неща ще бъдат общи. /d/ Та като се смесят мъже и жени в гимназионите и като трябва да общуват във всички дейности, свързани с възпитанието, те, струва ми се, естествено ще стигнат до сношения едни с други. Или според теб това, което казвам, няма да стане така?

- Боя се обаче, рече той, че принудата на страстта е много по-остра от принудата на правилната мяра и че именно тя убеждава и тегли човешката тълпа.

- И още как, отвърнах аз. - Но тъкмо поради това, Глауконе, изобщо не е редно управниците на един щастлив град /e/ да оставят

мъжете и жените да се сношават безразборно или да вършат нещо от този род.

- Да, не би било справедливо, рече той.

- Очевидно е, че по тази причина ние ще установим, доколкото е възможно, свещени бракове. Тези свещени бракове биха били твърде полезни.

- При всички положения.

/459a/ - Но в какъв смисъл те ще бъдат твърде полезни? Кажете ми следното, Глауконе: Виждам, че в твоята къща има и ловни кучета, и немалко благородни птици. Та ти, боже мой, намесваш ли се някак в техните бракове и в създаването на деца помежду им?

- Как да се намесвам?, попита той.

- Първо, макар че всичките ти животни са благородни, нали все пак между тях има някои, които са най-добри?

- Има.

- Ти от всички ли еднакво искаш да добиеш потомство, или се стараеш да добиеш най-вече от най-добрите?

- От най-добрите.

/b/ - Как така? А най-младите ли избираш? Или може би най-старите? Или онези, които са в разцвета на силите си?

- Онези, които са в разцвета на силите си.

- И ако не се роди желаното потомство, ти може би смяташ, че родът на твоите птици и кучета много ще се развали?

- Сигурно така смятам, отвърна той.

- А какво мислиш, рекох аз, за конете и за останалите животни? Дали при тях тия неща са някак другояче?

- Странно би било да е така, отвърна той.

- Олеле, мили приятелю, рекох аз, колко проникновени трябва да са нашите управници, /c/ ако същото е вярно и за човешкия род.

- Ами вярно е, рече той. Но защо казваш това?

- Защото, рекох аз, ще им се налага да ползват много лекарства. Когато болните тела не се нуждаят от лекарства и са готови да следват някакъв режим, тогава може да се мине и с по-неспособен лекар. Когато обаче трябва да се прибегне и до лекарства, знаем, че вече си трябва по-смел лекар.

- Вярно е, но защо казваш това?

А аз отвърнах:

- Ето затова: /d/ боя се, че нашите управници ще трябва да използват за доброто на управляваните немалко лъжи и заблуди.

Ние някак казахме, че тия неща са полезни под формата на лекарство.

- Да, и съвсем правилно, рече той.

- Изглежда, че това, дето наричаш правилно, има голямо значение при браковете и създаването на деца.

- Как така?

- Ако дотук имаме съгласие, рекох аз, тогава най-добрите мъже трябва да се сношават с най-добрите жени и това трябва да става възможно най-често, и обратно, най-лошите мъже трябва да се сношават с най-лошите жени, и първите трябва да отглеждат потомство, а вторите – не. /e/ Само така паството може да стане възможно най-отбрано. И всичко това трябва да става скрито за всички, с изключение на управниците, ако искаме стадото на стражите да се бунтува възможно най-малко.

- Съвсем правилно, отвърна той.

- В такъв случай не трябва ли да създадем със закон някакви празници, на които невестите и младоженците да се събират? Не трябва ли да се организират жертвоприношения /460a/ и нашите поети няма ли да създават песни, подходящи за сватбите? Що се отнася до броя на сватбите, него ще оставим на управляващите, за да могат те, с оглед на войни, болести и всякакви подобни неща, да запазят непроменено числото на мъжете и доколкото е възможно, градът ни да не става нито прекалено голям, нито малък.

- Правилно, отвърна той.

- Освен това си мисля, че трябва да се направи някакъв хитър жребий, така че когато на един лош мъж се падне лоша връзка, той да обвинява за това съдбата, а не управляващите.

- О, да, рече той.

/b/ - И на младежите, които са се отличили във война или някъде другаде, освен подаръци трябва да им се дава и тази награда, да могат повече от другите да се сношават с жените, така че, под този благовиден предлог, възможно най-много деца да бъдат зачевани именно от такива хора.

- Правилно.

- А не трябва ли тези деца да бъдат поверени на специална служба от мъже или жени (или може би смесена)? Защото и службите ще бъдат някак общи за жените и мъжете.

- Да.

/c/ - И те, като вземат децата на добрите, ще ги отнесат на ясла

при кърмачки, които живеят отделно в някаква част на града; децата пък на по-лошите и онези от децата на добрите, които имат някакъв недъг, ще скриват, както е редно, на някое недостъпно и тайно място.

- Така трябва, рече той, ако искаме родът на стражите да бъде чист.

- Тогава те нали ще се погрижат и за храната на малките, като водят майките в яслата, когато гърдите им се наляят с мляко? /d/ Но освен това не трябва ли да измислят всякакви хитрости, та никоя майка да не успее да познае малкото си? А ако някоя от майките пресъхне, те няма ли да осигурят други жени, които имат мляко? И освен това няма ли да се погрижат за това, майките да хранят сами децата си само определено време и няма ли да оставят безсънието и другите мъки на дойки и гледачки?

- От твоите думи излиза, рече той, че жените на стражите няма да имат много грижи около раждането на децата.

- И така подхожда да бъде, отвърнах аз. - Нека обаче сега разгледаме онова, което предположихме. Нали казахме, че хората трябва да раждат деца в разцвета на възрастта си.

- Наистина.

/e/ - А дали си на моето мнение, че средното време на разцвета за жената е двайсет години, а за мъжа – трийсет?

- Откога докога са те?, попита той.

- Една жена, рекох аз, ще ражда за града от двадесетата до четиридесетата си година; мъжът пък ще започне да създава деца за града от момента, в който стигне до „върха на своя бяг“, до петдесет и петата си година.

/461a/ - Добре, рече той. - И при мъжа, и при жената именно това е разцветът на тялото и ума.

- Значи ако някой по-млад или по-възрастен от тези години посегне да създава общи деца, тази негова постъпка ние няма да наречем богоугодна и справедлива, а ще я наречем прегрешение, понеже е тръгнал да зачева и да създава деца за града тайно, без жертвоприношения и без молитвите, които при всеки брак отправят жрици, жреци и изобщо целият град. Този човек не създава деца след молитвата от добри и полезни родители да се родят още по-добри и по-полезни потомци, а в мрак /b/ и като следствие от страшна невъздържаност.

- Точно така трябва да е, рече той.

- Същият закон ще важи, рекох аз, и когато някой от мъжете във възрастта за създаване на деца докосне без разрешението на управляващия някоя от жените в подходящата за раждане възраст. За този случай ще постановим, че градът ще счита детето за извънбрачно, непризнато и неосветено.

- Съвсем правилно, отвърна той.

- Мисля си, че когато жените и мъжете преминат възрастта за раждане на деца, тогава можем да ги оставим свободно да се сношават с когото пожелаят. И все пак мъжът не може да се сношава с дъщеря си или майка си, /с/ с дъщерите на дъщерите си или с някоя жена нагоре по майчина линия; същото се отнася и до жените и съответно на тях не е позволено да се сношават със син или баща или с някой мъж нагоре или надолу по бащина линия. След като сме разпоредили всички тези мерки, трябва да следим, ако все пак някой зачене въпреки тях, зародишът да не види бял свят; ако пък нещо принуждава родителя на такъв зародиш да го роди, тогава да се отнасят с роденото тъй, сякаш за него няма храна.

- И това, дето казваш, рече той, е разумно. Обаче как бащите и дъщерите, за които споменавах, ще се разпознават едни други?

/d/ - Никак, отвърнах аз. - Когато обаче някой стане жених, той ще нарича всички деца, родени в десетия или седмия месец след сватбата му, свои синове – ако са мъжки, и свои дъщери – ако са женски, и те на свой ред ще наричат него свой баща, а децата на тия си деца ще нарича свои внуци и те на свой ред него и жена му свои дядо и баба. Тези пък деца, които са създадени в едно и също време от своите майки и бащи, /е/ те ще бъдат помежду си сестри и братя и, както преди малко казахме, няма да имат право да се докосват едни до други. И все пак законът ще позволява на братя и сестри да живеят под един покрив, ако жребият се падне такъв и Пития го потвърди.

- Съвсем правилно, рече той.

- И тъй, Глауконе, такава ще бъде общуването между стражите и техните жени и деца в твоя град. Като разгледаме следващите части на общественото устройство, ще видиш, че този начин на общуване е даже по-прекрасен от това, което изглежда. Това сега трябва да докажем в нашия разговор. Или да сторим нещо друго?

За своето в идеалния град-държава и последствията от него

/462a/ - Кълна се в Зевс, така ще постъпим! отвърна той.

- Не започва ли нашето съгласие оттам да попитаме себе си дали можем да кажем кое е най-голямото добро за устройването на града – с оглед на което добро законодателят трябва да съставя своите закони – и съответно кое е най-голямото зло? А после не трябва ли да проверим дали онова, което в момента представяме, върви по следата на това добро и бяга от тази на злото?

- Точно така е, отвърна той.

- Можем ли да посочим някое друго по-голямо зло за града от онова, /b/ което го разкъсва и го прави от един множествен? И по-голямо добро от онова, което свързва града и го прави единен?

- Не можем.

- Дали общото преживяване на удоволствия и радости свързва града? И дали това се случва тогава, когато всички граждани по възможно най-сходен начин се радват за едни и същи успехи, и по възможно най-сходен начин скърбят за едни и същи загуби?

- При всички положения е така, отвърна той.

- Значи ли това, че преживяването на тези неща поотделно разделя града? Имам предвид когато при общи за града и гражданите беди едни страдат твърде много, а други са твърде радостни.

/c/ - Че как не!

- А това не става ли тогава, когато всеки в града поотделно казва „моето“ и „немоето“? Не е ли същият резултатът и тогава, когато всеки поотделно казва „чуждото“?

- Без съмнение е така.

- А дали най-добре устроен не е онзи град, в който възможно най-много хора казват за едно и също нещо по един същ начин „мое“ и „немое“?

- И още как!

- Сиреч онзи град, който е най-много като един човек. Например когато си ударим пръста, цялата общност на тялото ни се протяга към душата като към онова, от което зависи вътрешната ни свързаност, и така цялото тяло усеща болката и страда цялото, въпреки че само една негова част е понесла удара. /d/ Ето затова ние казваме, че човек го боли пръста. Същото това може ли да се

каже за която и да е част от човека, когато понася някаква болка или когато ѝ олеква и изпитва удоволствие?

- Да, може да се каже съвсем същото, рече той. - А що се отнася до това, дете питаше преди малко, наистина най-добре устроеният град живее по начина, който описваш.

- Значи ако някой от гражданите претърпява някакво добро или зло, /е/ един така устроен град спокойно ще каже, че и той целият претърпява същото нещо, и наистина ще участва целият в радостта или страданието на човека.

- Така трябва да бъде, стига градът да се радва на добри закони.

- Настъпи часът, рекох аз, да се върнем към нашия град и да проверим дали онова, за което се съгласихме, го има в него и дали градът ни е такъв или е някакъв друг.

- Може би трябва, рече той.

/463а/ - Нека видим това: дали както в другите градове и в нашия град има управници и народ?

- Има.

- И всички те нали ще се наричат помежду си граждани?

- Как иначе?

- Но как народът в другите градове нарича управниците освен граждани?

- В повечето градове ги нарича господари, а в онези, в които има демокрация, ги нарича със същата тази дума „управници“.

- А как ще ги нарича народът в нашия град? Освен граждани какви още ще каже, че са управниците?

- Спасители и помощници, рече той.

/b/ - А те как ще наричат народа?

- Платци и хранители.

- А в останалите градове управниците как наричат народа?

- Роби, отвърна той.

- А как се наричат там управниците помежду си?

- Съуправляващи, рече той.

- А как се наричат нашите?

- Другари по стража.

- Можеш ли да кажеш за управниците в другите градове, дали някой от тези съуправляващи ще нарича един от тях свой близък, а другого – чужд?

- Даже мнозина се наричат по този начин.

- Значи може би този човек смята и нарича близкия като свой, а

чуждия не като свой?

- Точно така.

/с/ - А как е при твоите стражи? Може ли изобщо някой от тях да смята и нарича друг страж чужд човек?

- В никакъв случай, отвърна той. - Когато и да срещне, той ще го смята и ще се отнася към него или като към брат, или като към сестра, или като към баща, или като към майка, или като към син или дъщеря – изобщо като към свое чедо или родител.

- Прекрасно отговаряш, рекох аз, обаче кажи ми и това: ти ще се разпоредиш само за това те да са близки по име, /d/ или и за това да вършат всичко, каквото вършат, в съгласие с тези имена? Например за бащите – те само ще бъдат наричани бащи, или гражданите трябва също така да вършат спрямо тях онова, което постановява законът: да се отнасят към тях със свян, с грижа и с послушание, както е редно спрямо родители? И няма ли да се разпоредиш и за това, че ако един човек постъпва не така, а другояче, и върши неща, които не са нито богоугодни, нито справедливи, той няма да получи одобрение нито от боговете, нито от хората? Тези ли твои слова или някакви други трябва всички граждани да мълвят от раждането в ушите на децата – /е/ слова, касаещи бащите, които някой им е посочил, и другите им роднини?

- Тези, отвърна той. - Смешно би било ако от устите на хората само излизат думите, означаващи близост, без тези хора да вършат съответните дела.

- Значи не някъде другаде, а най-вече в нашия град, когато някой е добре или зле, гражданите дружно ще казват това изречение, дето преди малко казахме: „моето е добре“ или „моето е зле“.

- Съвсем вярно, отвърна той.

/464а/ - А нали казахме, че ако хората мислят и говорят това, те преживяват заедно удоволствията и страданията?

- И правилно го казахме.

- Значи именно нашите граждани ще преживяват общо онова, което наричат „мое“? И като го преживяват общо, може би ще преживяват общо и страданието и удоволствието?

- Точно така.

- А дали освен другите мерки, засягащи устройството на нашия град, причина за горното не е и това, че жените и децата на стражите са общи?

- Най-вече тази е причината, отвърна той.

/b/ - Ние, впрочем, се съгласихме, че именно това е най-голямото добро за града: оприличихме един добре устроен град на тяло, което изпитва същото страдание или удоволствие, което изпитва някоя негова част.

- И съвсем правилно го оприличихме на това, отвърна той.

- Значи излиза, че причината за най-голямото добро на нашия град е това, че нашите защитници разполагат общо с децата и жените.

- И още как, рече той.

- Значи тогава сме съгласни и с онова, дето казахме по-рано: казахме някъде, че стражите, ако искат да бъдат наистина стражи, не трябва да имат нито частни къщи, нито частна земя, нито изобщо някакво частно притежание, /с/ ами трябва да получават прехраната си от другите граждани като един вид заплата за стражата, и да харчат всичко заедно.

- Правилно, рече той.

- Нали, както твърдя, казаното преди и още повече казаното сега потвърждават, че нашите стражи са истински стражи? Нали то прави тъй, че градът да не се разкъсва, като всеки нарича „мое“ не едно и също, а нещо различно? Нали то препятства да се случва това, един да влачи в къщата си къде каквото успее да спечели независимо от другите, /d/ друг и той да влачи в къщата си друго, че и собствена жена, и собствени деца, които, бидейки лично негови, ще му създават лично негови удоволствия и мъки? Нали обаче ако всички имат един и същ възглед за „свое“ и всички напрягат сили за едно и също, тогава, доколкото е възможно, всички еднакво ще изпитват страдание и удоволствие?

- Със сигурност е така.

- Ами това? Няма ли съдебните спорове и тъжби, както се казва, да си идат от тях, щом като никой няма да притежава нищо частно с изключение на тялото си, а останалото ще бъде общо? /e/ Оттам те наистина ще станат най-малко склонни към раздори, понеже хората обикновено се карат заради пари, деца или роднини.

- По всяка вероятност, рече той, ще се отърват от такива неща.

- У тях с пълно право няма да има и съдебни дела за причинено насилие или обида, защото ние ще им кажем, че е красиво и справедливо връстник да брани връстника си, посочвайки им необходимостта от взаимна грижа за телата.

- Правилно, рече той.

/465a/ - Правилно стои, рекох аз, и ето този закон: ако някой се

разгневи на друг, да задоволи гнева си с гневни думи и да не дръзва да влиза в по-големи раздори.

- Точно така.

- Ще бъде наредено освен това по-възрастният да ръководи всички по-млади и да ги наказва.

- Ясно е.

- Значи вероятно един по-млад човек в никой случай не би тръгнал да наранява или да удря по-стар, нито пък да го обижда по някакъв начин, освен ако управляващите не са наредили това. /b/ Ще му попречат достатъчно да направи такова нещо тия двама пазачи – страхът и срамът. Срамът ще го възпре да вдигне ръка срещу по-възрастните, един вид негови родители, а страхът ще му покаже, че има кой да помогне на онзи, когото би наранил – едни като синове, други като братя, трети като бащи.

- Така излиза, рече той.

- Дали при такива закони нашите мъже във всеки случай няма да живеят в мир?

- И то какъв мир!

- Значи ако стражите живеят в мир помежду си, няма никаква опасност останалата част на града да въстане срещу тях или частите на града да влязат в раздор помежду си.

- Не би имало.

/c/ - А изобщо се колебая дали да споменавам за онези дребни, нелицеприятни злини, от които те биха се отървали: ласкателството към богатите, безпътицата на бедните, хилядите мъки да се набавят средствата, необходими за отглеждането на децата и изхранването на робите – средства, които хората ту взимат назаем, ту отказват да върнат; средства, които, веднъж набавени, оставят на съхранение при жени и роби, получили право да се разпореждат с тях. Какви ужасни неща, друже, хората изтърпяват поради всичко това, е съвсем ясно. /d/ И не само е ясно, ами е срамно и не си заслужава да се говори за него.

- Да, и за слепия е ясно, отвърна той.

- Та нашите стражи ще се освободят от всички тези страхотии и ще живеят истински блажен живот – по-блажен дори от този на олимпийските победители.

- Как?

- Онези хора са щастливи със съвсем малка част от онова, с което разполагат нашите стражи. Защото победата на нашите стражи не

само е по-красива, ами и храната, която те получават от държавата, е по-обилна. А това е така, защото те извоюват победа за целия град – неговото спасение. /е/ Затова и на тях, и на техните деца щедро бива отпускана храна и всичко останало, от което се нуждае животът, и докато са живи получават дарове от града си, а когато умрат – достойно погребение.

- Наистина хубави награди, отвърна той.

- Спомняш ли си, рекох аз, че по-рано в разговора – не знам точно къде – /466а/ нас ни нападнаха с думите, че не правим стражите особено щастливи, щом като могат да притежават всичко, което и останалите граждани, а всъщност нямат нищо? Ние тогава рекохме, че ако ни се падне случай, отново ще разгледаме този въпрос. И ето сега ние правим стражите стражи и целия град възможно най-щастлив и не ни е грижа само за едно съсловие в града и не оформяме само неговото щастие.

- Спомням си, отвърна той.

- Помисли обаче за следното: Щом като излезе, че животът на нашите защитници е по-хубав и по-добър дори от този на олимпийските победители, /b/ дали той може някак да се сравнява с живота на обущарите и на някакви такива занаятчии, или пък с този на земеделците?

- Не мисля, отвърна той.

- Тогава е редно онова, дето казахме там, да кажем и тук, а именно, че ако стражът тръгне да става щастлив по такъв начин, че вече не е никакъв страж и не му стига този толкова премерен, сигурен и, както ние твърдим, благороден живот, ами налегнат от безумната и направо детинска мисъл да е щастлив, се втурне да си присвоява къде каквото намери в града, /с/ тогава той ще разбере, че Хезиод наистина е бил мъдър да каже, че понякога „половината е повече от цялото“.

- Ако този страж би се вслушал в съвета ми, рече той, аз бих му казал, да си остане при предишния живот.

- Значи ти си съгласен, рекох аз, че общуването на жените с мъжете трябва да става по начина, който описахме, и че що се отнася до възпитанието, до отглеждането на децата и до охраната на другите граждани – жените трябва наравно с мъжете да остават в града и да отиват на война, да пазят редом с тях и да ловуват редом с тях, все едно са ловни кучета? И си съгласен, че изобщо във всичко по всякакъв начин жените трябва да споделят мъжките

дейности /d/ и че ако вършат това, те ще вършат нещо наистина прекрасно, а не нещо противно на женската природа и съответно само на мъжката? И си съгласен, че по природа двата пола са създадени да бъдат заедно?

- Съгласен съм, рече той.

- Значи, рекох аз, остана да разгледаме само това, дали такова общуване на мъжкото и женското е възможно да се появи и при другите хора както и при животни, и как то би било възможно?

- Ти ме изпревари, рече той, и каза това, дето ми се искаше да попитам.

За войната и раздора, разликата между тях и воюването между елини

/e/ - Що се отнася, рекох аз, до участието на мъжете и жените във война, мисля, е ясно е те как ще воюват.

- Как?, попита той.

- Ще воюват заедно. И ще водят със себе си във война онези свои деца, които са пораснали, та да могат по подобие на останалите занаятчии те да наблюдават това, което като пораснат, ще трябва да майсторят. /467a/ И освен дето ще наблюдават, те ще прислужват и ще помагат във всичко, което се отнася до войната и изобщо ще се грижат за нуждите на своите бащи и майки. Или не си забелязал какво се случва при другите занаяти – как децата на грънчарите дълго време наблюдават какво се случва и само помагат на майсторите преди да се докоснат до самото грънчарство?

- И още как!

- Нима грънчарите трябва да обучават децата си по-усърдно от стражите? Нима по-усърдно ще карат да наблюдават онова, което е нужно, за да трупат опит за него?

- Смешно би било, отвърна той.

/b/ - Но нали освен това всяко живо същество се бие особено ожесточено в присъствието на своите рожби.

- Да, така е. Немалка обаче, Сократе, е опасността, ако паднат в битка, което на война често се случва, да станат причина и за гибелта на децата си, и градът да не успее да се възстанови.

- Вярно е, рекох аз. Ти обаче първо смяташ ли, че трябва да им се

осигури пълна безопасност?

- Не, в никой случай.

- Защо? Защо трябва да приемат опасностите? Да не би защото именно така могат да се издигнат и да станат най-добри?

- Очевидно.

/с/ - Или може би смяташ, че не си заслужава опасността и няма разлика дали децата, нашите бъдещи воители, ще наблюдават какво вършат мъжете по време на война, или не?

- Не смятам това. А за това, дете казваш – има разлика.

- Значи тогава децата трябва да присъстват като зрители на войната, но трябва също така да измислим как да бъдат в безопасност? Нали така ще бъде добре? Или не?

- Да.

- Нали в такъв случай, рекох аз, най-напред техните бащи, доколкото е в човешките възможности, няма да бъдат невежи, ами ще знаят кои военни работи са особено опасни и кои не?

- Вероятно, рече той.

/d/ - И в по-малко опасните ще водят децата си заедно с тях, а в по-опасните ще внимават повече.

- Правилно.

- И ще им поставят за управляващи, рекох аз, не най-калпавите хора, ами такива, които и по опитност, и по възраст стават за водачи и учители.

- Така подобава.

- И все пак ще кажем, че много неща са ставали за мнозина противно на очакването.

- И още как.

- В такива случаи, друже, на децата от съвсем малки трябва да се дават криле, та ако се наложи, да хвъркнат и духнат.

- Какво имаш предвид?, рече той.

/е/ - Възможно най-малки трябва да бъдат отведени при конете, рекох аз, и да бъдат научени да яздят и да наблюдават случващото се, възседнали коне – но не коне буйни и яростни, ами възможно най-бързоноги и с кротък нрав. Така децата възможно най-добре ще наблюдават онова, дете ще им бъде работа, и ако им се наложи да се спасяват, възможно най-сигурно ще се спасят, следвайки своите по-възрастни водачи.

/468a/ - Струва ми се, че говориш вярно, рече той.

- А какво, рекох аз, да кажем за случващото се в самата война? Как

трябва да се отнасят твоите войници към себе си и враговете? Правилно ли ми минават през ума тези въпроси, или не?

- Кажки как трябва да става това, отвърна той.

- Ако поради лошите си качества някой от стражите, рекох аз, напусне строя или си захвърли оръжието или направи нещо друго такова, нали трябва да бъде понижен в занаятчия или земеделец?

- Точно така.

- А ако попадне жив в плен на враговете, /b/ няма ли да им го дадем като награда на уловилите го, та да постъпят с него като с улов – както намерят за добре?

- Без съмнение.

- Ами който се отличи и заслужи слава? Според теб не трябва ли най-напред, докато още трае походът, всеки от воюващите заедно с него младежи и деца поред да го увенчае? Как мислиш.

- Съгласен съм.

- Ами да му стисне десницата?

- И това.

- С това обаче според мен, рекох аз, няма да си съгласен.

- С кое?

- Той да целуне всеки и всеки да го целуне.

- Това най-много одобрявам, рече той. И прибавям към този закон, /с/ че по време на поход никой не може да откаже целувка на онзи, който желае да го целуне, защото, ако се случи някой да се влюби в момче или момиче, той ще воюва много по-усърдно – само и само да получи отличие.

- Хубаво, рекох аз. - А че за един такъв истински добър воин ще бъде осигурен по-добър брак от този на останалите и че той ще бъде избран за брак по-често от другите младежи, та да може от такива хора да се раждат възможно най-много деца – това вече беше казано.

- Да, казахме това, отвърна той.

- И според Омир е справедливо /d/ младежите, които се отличават, да бъдат почетени. Омир казва, че прославилият се във войната Аякс „е често даряван с месо от гърба най-отбрано“, понеже тази чест е подходяща за един възмъжаващ и смел младеж – по този начин той хем бива почетен, хем силата му пораства.

- Съвсем правилно, отвърна той.

- Значи, рекох аз, в това отношение ще се доверим на Омир. И на жертвоприношения и всякакви такива празници ще почитаме

добрите воители – в степента, в която те са се показали като добри – с химни и с почестите, които току-що споменахме, /е/ и освен това с „почетно място, с крехки меса и препълнени чаши“, та едновременно с почитта да упражняваме и качествата на тия отлични мъже и жени.

- Прекрасно е това, дете казваш, отвърна той.

- Дано. Ами ако някой от загиналите по време на война е паднал славно, за него няма ли най-напред да кажем, че е от златното поколение?

- Най-вече за него ще кажем подобно нещо.

- Тогава няма ли да се доверим на Хезиод, който казва, че когато загинал воители от това поколение: /469а/ „те се превръщат по воля на Зевс в благи духове земни, стражи на смъртните хора, всесилни защитници в злото“?

- Ще му се доверим, разбира се.

- Значи ще разпитаме бога по какъв начин трябва да погребваме тия мъже, които ще отидат при духовете и боговете, и така ще ги погребваме, както той отговори?

- Какво пречи да постъпим така?

- А дали оттам насетне ние няма да се отнасяме към тях като към духове, ще ги почитаме както подобава на духове /b/ и ще се покланяме пред техните гробове? И няма ли да спазваме същия този обичай и когато почине от старост или по друг начин някой от онези, които приживе са били смятани за отлични люде?

- Така е редно, отвърна той.

- Добре, а те по какъв начин ще постъпват с неприятелите нашите войници?

- По какъв?

- Що се отнася до заробването, според теб дали е справедливо елини да поробват елински градове, или не само че не е справедливо, ами те по възможност не трябва да позволяват това едни на други, а да се приучват помежду си да щадят елинското племе, /с/ имайки едно наум, че могат да бъдат поробени от варварите?

- Да, и за цялото, и за всеки поотделно пощадяването има смисъл, отвърна той.

- Значи нашите воители не бива да вземат като роб никой елин и трябва да съветват за същото и останалите елини?

- Точно така, отвърна той. - Така те биха се насочвали повече към

варварите и биха се въздържали от подобни действия помежду си.

- Добре, рекох аз, а дали когато победят, нашите воители трябва да вземат от убитите някаква друга плячка освен оръжието, или това е напълно достатъчно? Не кара ли то страхливите да не влизат в битка, /d/ ами да се преструват, че, навели се над мъртвия, вършат нещо важно? И не са ли погинали цели войски поради този грабеж?

- О, да!

- Не ти ли се струва, че тая работа да плякосаш труп не подобава на свободния човек и намирисва на сребролюбие, и не е ли присъщо само на някой женствен и съвсем малък мозък да смята, че тялото на мъртвия е враг, щом като то вече е било обезкрилено и лишено от средствата, с които се е сражавало? И смяташ ли, че хората, вършещи такова нещо, вършат нещо по-различно /e/ от кучетата, лаещи срещу камъните, с които са били замерени, без да докосват онзи, който ги е хвърлил?

- Ни най-малко, отвърна той.

- Значи трябва да се откажем от ограбването на труповете и да не пречим те да бъдат вдигани от бойното поле?

- Кълна се в Зевс, трябва да се откажем, отвърна той.

- В такъв случай не трябва да носим в храмовете отнетите оръжия и не трябва да ги посвещаваме там, особено пък ако са елински /470a/ и ни е грижа да бъдем благосклонни към останалите елини; по-скоро трябва да се страхуваме да не би чрез такива дарове, отнети от наши близки, да оскверним светилището – разбира се, освен ако богът не е наредил друго.

- Съвсем правилно, рече той.

- Ами що се отнася до опустошаването на елинската земя и изгарянето на домовете? Как ще постъпят в това отношение твоите воители спрямо враговете си?

- Ако ти ми кажеш какво е твоето мнение, отвърна той, с удоволствие ще го чуя.

- Моето мнение, рекох аз, е, че нищо от това не трябва да се върши, ами да се отнема само /b/ годишния плод от земята. Искаш ли да ти кажа защо смятам така?

- Много.

- На мен ми се струва, че тия две думи – войната и раздорът, са две, понеже се отнасят до два вида разногласие. От тези две разногласия едното е между близки и роднини, а другото е между

далечни и чужденци. Когато враждата е между близки, се казва раздор, а когато е между далечни – война.

- Ти не казваш нищо необичайно, отвърна той.

/с/ - Виж обаче дали това е обичайно. Твърдя, че цялото елинско племе е помежду си близко и сродно, а спрямо варварското е чуждо и далечно.

- Хубаво твърдиш това, отвърна той.

- Значи когато елини се бият с варвари и варвари с елини, ние ще кажем, че те водят война и че са по природа врагове. И изобщо този вид вражда трябва да се нарича война. Когато обаче елини вършат нещо такова спрямо елини – спрямо свои по природа приятели, /d/ тогава ще кажем, че Елада е болна и е в раздор, и изобщо една такава вражда трябва да се нарича раздор.

- Аз поне съм съгласен да мислим по този начин, отвърна той.

- Тогава забележи, рекох аз, че когато е налице раздор (такъв, какъвто го разбираме), сиреч когато някъде се случва нещо подобно и градът е разкъсан, ако всеки тръгне да опустошава земите и да изгаря къщите на другия, тогава този раздор изглежда гибелен и никоя от страните, участваща в него, не милее особено за града. Ако беше другояче, те никога не биха дръзнали да посекаат така своята дойка и майка. /e/ И все пак разумно е победителите да отнемат плода от победените, като имат предвид обаче, че няма винаги да воюват, ами в един момент ще се помирят.

- Тази мисъл, рече той, много повече от другата подобава на хора културни.

- Добре, рекох аз, градът, който ти основаваш, няма ли да бъде елински?

- Трябва да е, отвърна той.

- Значи неговите граждани ще бъдат добри и културни хора?

- Напълно.

- А няма ли да милеят за елинското? Няма ли да смятат Елада за своя и няма ли да участват подобно на другите елини в общите празници?

- Ама разбира се.

/471 а/ - Значи ако имат някаква вражда с елини – техни близки, както излиза, те ще я смятат за раздор и няма да я наричат война?

- Няма.

- И значи ще са в спор с тях, за да се помирят?

- Точно така.

- И значи благосклонно ще ги вразумят и няма да ги накажат с робство или масова гибел, защото са тени вразумители и наставници, а не врагове.

- Така е, отвърна той.

- Значи нашите елини, доколко са елини, няма да опустошат Елада, нито ще изгорят нейните къщи, нито ще се отнесът във всеки град като към свои врагове към всички – и мъже, и жени, и деца, /b/ ами ще смятат винаги за врагове малцината, виновни за враждата. И поради всичко това няма да пожелават да опустошат земите на тези хора, които в по-голямата си част са им приятели, нито да срутят техните къщи, а ще поддържат враждата дотогава, докато виновните бъдат принудени от невинно пострадалите да си понесат отговорността.

- Аз съм съгласен, рече той, че нашите граждани трябва да се отнасят именно по този начин със своите противници; а с варварите трябва да се отнасят по същия начин, по който се отнасят с тях в момента елините.

/с/ - Тогава искаш ли да постановим и този закон за стражите, те да не опустошават елинска земя и да не изгарят къщите в нея?

- Нека го постановим, отвърна той. И нека смятаме за хубаво казаното сега и по-рано.

Интермедия: възможно ли е градът-държава да бъде създаден тъй, както е бил замислен

Обаче, Сократе, струва ми се, че ако някой ти позволи да говориш тия неща спокойно, ти така и няма да се върнеш назад и да си припомниш онова, което по-рано заобиколи, и да кажеш всичко, което каза, а именно, че това обществено устройство е възможно да се осъществи, а и по какъв начин е възможно да стане. Понеже ако се осъществи, градът, в който ще се осъществи, ще бъде засипан от всякакви блага, също и от онези, които ти пропускаш, /d/ а аз сега добавям – че нашите граждани ще се сражават най-достойно с враговете си и в никой случай няма да се изоставят един друг, понеже ще се разпознават и ще се наричат помежду си ето с тия думи – братя, бащи, синове. Ако пък и родът на жените отива на война заедно с тях (независимо дали в същия боен ред, или в друг след този на мъжете), за да всява страх у противниците и да помага при нужда, тогава, аз съм убеден, че поради всичко

това нашите воители ще бъдат непобедими. Виждам и какви други неспоменати блага ги очакват у дома. /e/ Но понеже аз съм съгласен, че ако този обществен ред се осъществи, ще бъдат налице и тия блага, и още безброй други, ти престани вече да говориш за него, ами нека се опитаме да убедим самите себе си, че е възможно той да се осъществи и да кажем как да се осъществи, а на другото да кажем „много здраве“.

/472a/ - Ти изведнъж, рекох аз, направи нещо като набег срещу моята реч и не разбираш защо аз се бавя и помайвам. Може би не знаеш, че след като едва се измъкнах от двете предишни вълни, сега ме водиш към третата – най-голяма и най-страшна, която, само като я зърнеш и чуеш, веднага ще ми простиш и ще разбереш, че съвсем логично съм се колебаел и съм се страхувал да говоря за неща толкова странни, че отгоре на това и да се заемам и да ги изследвам.

- Колкото повече говориш подобни неща, рече той, /b/ толкова по-малко ще те оставим да не кажеш как е възможно да се осъществи този обществен ред. Така че говори и не се помотавай.

- Добре, рекох аз, тогава може би най-напред е добре да се припомни, че докато изследвахме какво е справедливостта, се натъкнахме и на несправедливостта?

- Така е, но какво от това?, попита той.

- Нищо. Но нали ако сме открили какво е справедливостта, ще настояваме, че справедливият човек по нищо не трябва да се различава от нея, ами във всяко отношение трябва да бъде именно такъв, каквато е справедливостта? /c/ Или ще сме радостни и на това да бъде възможно най-близо до нея и от всички качества да притежава най-много от нейните?

- Това, рече той, би ни зарадвало.

- Нали заради нуждата от образец, рекох аз, изследвахме какво е справедливостта, а и това дали един мъж би станал съвършено справедлив и какъв би бил той, ако стане? Нали по същия начин постъпихме и със несправедливостта и несправедливия? Нали се обърнахме и към тях и разгледахме какви са те в щастие или в противното на щастieto, за да накараме и самите себе си да приемем, че който от нас /d/ заприлича най-много на някой от тях, ще има и най-сходна на неговата съдба? Та не направихме ли това, за да докажем, че тия работи са възможни?

- Това, дето казваш, каза той, е вярно.

- Мислиш ли, че един добър художник ще бъде по-малко добър, ако след като е нарисувал образец какъв би бил най-красивият човек и е предал на рисунката всичко, което трябва, не би могъл да покаже дали е възможно да има такъв човек?

- Кълна се в Зевс, точно аз не мисля така, каза той.

- Е, добре, но нали твърдим, че създаваме образец на добрия град в това слово?

/e/ - Точно така.

- А смяташ ли тогава, че сме говорили по-малко добре, понеже не можем да докажем, че е възможно наистина да се създаде такъв град, за какъвто говорим?

- Не, не смятам, отвърна той.

- Следователно, рекох аз, това е вярното. Но ако все пак трябва да се нагърбя и с това да ти доставя удоволствие и да ти докажа как и при какви условия това би било най-възможно, и за това доказателство трябва да се съгласим, че ще се отнася същото.

- Кое по-точно?

/473a/ - Дали е възможно нещо да се направи точно така, както се казва, или по природа действието постига по-малко истина от словото? Е, някои не мислят така. Но ти, съгласен ли с това или не?

- Съгласен съм, отговори Главкон.

- В такъв случай не настоявай пред мен онова, до което достигнахме в разговора, непременно да го осъществим и на дело. По-скоро, ако успеем да открием как да се придържаме възможно най-близо до нашия план, когато устройваме града, тогава сметни, че сме открили /b/ възможност да постигнем това, за което ти настояваш. Няма ли да си доволен, ако сполучим? Защото аз бих бил доволен.

- И аз! - Отвърна той.

- След това навярно трябва да се опитаме да открием и покажем какво в момента не върви в градовете и по каква причина те не са устроени така, както трябва, и как с най-малка промяна може да стане така, че един град да достигне до този начин на устрояване. Най-добре с една промяна, ако не може с една, с две, ако не с две, колкото се може с по-малко на брой и с по-малка сила.

/c/ - Точно така е, отвърна той.

- По мое мнение, рекох аз, можем да покажем, че градът може да се промени и само с една промяна, но тя не бива да е нито малка, нито лесна.

- Каква е тя?, попита той.
- Да знаеш, рекох аз, че тръгваме към нещо, което уподобихме на най-голямата вълна! Но все пак то ще бъде казано, ако ще и да ни залее целите с присмех и недоволство. Гледай сега какво ще кажа!
- Казвай! , отвърна той.

За управлението на философите и за това кой е философ

- Ако, казах аз, философите не станат царе в /d/ градовете или така наречените сега царе и династи не се заемат с философия истински и усърдно, ако освен това тези двете, властта и философията, не съвпадат в целите си, и ако множеството човешки природи, до този момент стремящи се отделно към власт или философия, не спрат да се ограничават взаимно, няма да имат край мъките за града, мили Главконе, пък, струва ми се, и за човешкия род. Докато не дойде този момент, не е възможно да поникне и види /e/ бял свят и общественият строй, който разглеждахме досега в разговора. Ето това съображение ми пречеше до този момент да говоря, понеже виждах, че много от казаното ще бъде противно на установеното мнение. Наистина трудно е да разбереш, че не е възможно другояче да се постигне нито частно, нито обществено благополучие.

А той рече:

- Сократе, след предизвикателството, което отправяш с това твърдение и това слово, смятай, че сега мнозина, при това /474a/ сега нелоши граждани, ще си смъкнат горната дреха, ще хванат голи кой каквото оръжие намери и ще хукнат срещу теб, решени да извършат подвиг. Та ако не се защитиш със слово със слово и не избягаш, наистина ще си заплатиш за тези думи и ще станеш посмешище.

- Не ми ли навлече ти, рекох аз, тази беда?

- Аз, отвърна той, добре постъпвам. Тебе обаче няма да те предам, ами ще те защитя с каквото мога. Мога да ти помогна с благоразположението си, а евентуално и с увещаване на враговете да се откажат. Пък и ти едва ли би намерил някой, /b/ който ще ти отговаря по-грижливо на въпросите. Така че като разполагаш с такъв помощник, опитай се да убедиш невярващите, че нещата стоят точно така, както ти казваш.

- Е, трябва да се опита, казах аз, щом и ти ми предлагаш такова

съюзничество. Значи, струва ми се необходимо, ако искаме да избягаме от тия, за които говориш, да им определим какви са тези философи, дето дръзваме да кажем, че трябва да управляват. Като изясним какви са те, човек вече ще може да се отбранява срещу нападките, като доказва, /с/ че на едни хора по природа подобава да се занимават с философия и да управляват в града, а на останалите да не се занимават с философия и да следват онзи, който ги води.

- Настана часът да се определи това, рече той.

- Хайде тогава, казах аз, следвай ме по този път, та така да успеем някак и да обясним задоволително това положение.

- Води!, отвърна той.

- Може би ще трябва да си припомниш, рекох аз, а може и да помниш, че онзи, за когото бихме рекли, че обича нещо, трябва да показва, ако правилно носи името обичащ, че милее за цялото обичано, а не само за една негова част, докато друга част не обича?

- Изглежда, ще трябва да си припомня, отговори той. Защото не го разбирам много.

/d/ - На друг, Главконе, казах аз, би подходило да каже това, дето ти каза. Обаче на мъж, опитен в любовта, не подхожда да не помни, че като им разцъфне хубостта, всички момчета някак започват да тревожат и да карат мъжа, който не е равнодушен към момчета, понеже смятат, че те заслужават той да им обръща внимание и да им угажда. Нима вие не се отнасяте така към красавците? Един, понеже е чипонос, не му ли казвате чаровник и не му ли правите комплименти? За друг с орлов нос не казвате ли, че е царствен? Ами за онзи, който има среден нос, не казвате ли, че има най-умерен характер? /е/ Мургавите не казвате ли, че са с мъжествена външност, а тези с бяла кожа божи чада? Ами какво ще кажеш за тези, дето са бледи с меден цвят? От кого другого е измислен самият този израз „с меден цвят“, ако не от някой умилкващ се любовник, който понася на драго сърце бледността, стига неговият любим да е в тази възраст? С една дума, /475a/ всякакви оправдания си намирате и всякакви песни пеете, само и само да не изпуснете някой от тия, дето са в разцвета на своята хубост.

- Ако ти желаеш, рече той, аз да кажа за влюбените, дали така постъпват, потвърждавам в името на разговора.

- А какво ще кажеш за това?, продължих аз. Не си ли забелязал, че любителите на вино вършат същото – че всяко вино при всякакви поводи им разтапя сърцето?

- И още как!

- Ами честолюбивите, струва ми се, виждал си, че ако не могат да станат главнокомандващи, задоволяват се и с командването на третина от войската, та като не могат да бъдат почитани от по-силни и по-важни люде, поне да бъдат почитани от по-незначителни и /b/ с по-малко качества. Защото тези хора изобщо копнеят за почести.

- Така е.

- Отговори ми сега с „да“ или „не“. Нали когато казваме, че някой копнее за нещо, казваме, че той копнее за целия вид, към който това нещо принадлежи, а не само за едно конкретно от вида, докато за друго не?

- Да, за целия вид – отвърна той.

- Значи ще кажем, че и философът копнее за цялото знание, а не само за една негова част, докато за друга не?

- Наистина е така.

- Тогава този, който се отвращава от знанията, особено ако /с/ е млад и още няма достатъчно ум, та да различава кое е полезно и не, него няма да наречем нито любознателен, нито философ, също както онзи, който се отвращава от храна, няма да наречем гладен, желаещ ядене, нито човек с апетит, ами злояд човек.

- И съвсем правилно ще постъпим.

- Значи, в такъв случай онзи, който желае с леко сърце да вкуси от всяка знание, който с радост пристъпва към ученето, който няма насита от него, такъв човек с право ще наречем философ. Нали така?

/d/ А Главкон отговори:

- Да знаеш, че много от тия, дето описа, ще ти се видят всъщност не на място за тая работа. Например всички, дето обикалят по театрите, само и само да изпитат радостта, че са научили нещо, ми изглеждат такива, а може би най-странни са онези, които гледат как да се прилепят към разговарящите и да слушат, та да минат и те за философи. Те доброволно не биха започнали разговори или философски беседи, ами ето какво всъщност правят – все едно имат уши под наем, опитват се да слушат всички музикални представления, тичат по Дионисиите и не пропускат нито един

празник в града или в селата. Та всички тия хора и други подобни гонители на знания и дребни искусства /е/ ще наречем ли философи?

- В никой случай, отговорих аз, ще ги наречем подобни на философи.

- А кои ще наречеш, попита той, истински философи?

- Онези, отвърнах аз, които обичат да наблюдават истината.

- И това, рече той, е правилно казано. Но какво имаш предвид?

- Никак не е лесно, рекох аз, да се обясни на друг. Ти обаче, мисля си, ще се съгласиш със следното.

- С кое?

/476а/ - Щом като красивото е противоположно на грозното, това са две неща, нали?

- Че как иначе!

- Щом като са две, значи и всяко от тях е едно.

- И това е така.

- И същото се отнася и до справедливото и несправедливото, доброто и лошото и изобщо до всеки такъв вид – всяко е едно, но поради общността си с действия, тела, а и взаимодействието помежду им, всяко навсякъде ни се представя като много неща.

- Вярно казваш, рече той.

- Затова, рекох аз, разделям на една страна тези, които ти току-що нарече любители на гледки и искусства, настроени практично хора, и на друга ония, за които ние е словото и които единствено заслужават с право да се нарекат философи.

- Какво имаш превид?, попита той.

- Това, че, рекох аз, обичащите да слушат и гледат се радват на красиви звуци, цветове, образи и всякакви творби, съставени от тях, /б/ но че душата им не е в състояние да види и да се зарадва на природата на самото красиво.

- Ами да, точно така е.

- А тези, които са способни да идат при самото красиво и да го зърнат такава, каквото е, те не са ли малцина?

- И още как!

/с/ - А който вижда хубавите работи, но самата красота нито вижда, нито, ако някой го отведе при нея, е способен да го последва, той, според теб, как живее – в сън или будно? Помисли. Нали да сънуваш, независимо дали си заспал или си с отворени очи, е това да мислиш, че подобното не е подобно, а е самото

онова, на което е подобно?

- Аз поне, отвърна той, бих казал, че един такъв човек сънува.

- Ами ако някой друг, за разлика от първия, смята, че има такова нещо като самото красиво и е способен да го види и него самото и онова, което му е причастно, /d/ и не смята това причастно за самото него и нито него за причастно, този човек, според теб, как живее – будно или в сън?

- Будно и още как!, отвърна той.

- Тогава нали правилно ще наречем мисълта на онзи, който познава, правилма мисъл, а на другия, който се подава на представящото му се, мнение?

- Точно така.

- А какво ако ни се разсърди онзи, за когото казваме, че само си представя, но не познава, и който ще оспори, че казаното от нас не е вярно? /e/ Можем ли да го успокоим и да го придумаме кротко, без да покажем, че не е наред?

- Би трябвало, отвърна той.

- Хайде тогава, рекох аз, виж какво ще му кажем. Искаш ли да го разпитаме, като му речем, че ако знае нещо, няма никаква пречка и за нас с радост да видим онова, което той знае. Та кажи ни, ще му речем ние, дали узнаващият узнава нещо, или не узнава нищо. Отговаряй ми ти вместо него.

- Ще ти отговоря, рече той, че узнава нещо.

- Дали съществуващо, или несъществуващо?

/477a/ - Съществуващо. Та как може да се узнае нещо, което не съществува?

- Значи в момента ни стига това, което многократно сме разглеждали, а именно, че съществуващото е напълно познаваемо, а несъществуващото е не е познаваемо по никакъв начин?

- Напълно ни стига.

- Добре. Ако обаче нещо е такова, че едновременно съществува и не съществува, то къде ще се намира? Няма ли да се намира между действително съществуващото и никъде несъществуващото?

- Между тях.

- Тогава, щом като за съществуващото има познание, а несъществуващото по необходимост е непознаваемо, за онова, което е между тях, не би ли трябвало да има нещо между незнанието и знанието, /b/ и не би ли трябвало то да се търси? Ако, разбира се, има такова.

- Точно така е.
- Тогава има ли нещо, което наричаме мнение?
- Как да няма!
- То същата способност ли има като знанието или различна?
- Различна.
- Значи тогава мнението се отнася до едно нещо, а знанието до друго – всяко според собствената си способност.
- Така е.
- Знанието нали по своята природа се отнася до съществуващото и узнава, че съществуващото съществува? На мен ми се струва, че първо трябва да изследваме именно този въпрос.
- Как?
- /с/ - Ще кажем, че способностите са някакъв род на съществуващото. Благодарение на тях и ние можем каквото можем, и всяко друго може каквото може. Аз казвам, че например зрението и слухът са способности. Надявам се, че разбираш какво искам да кажа, като казвам вид способност.
- Да, разбирам, отвърна той.
- Чуй сега как ми изглеждат тия работи. Под способност аз нямам предвид нито някой цвят, нито някоя форма, нито нещо от това, което е присъщо на много други неща, което, като го гледам, /d/ дели някакъв набор от неща в себе си на едни и на други. Като казвам способност, гледам само към това към какво тя е насочена и какво изработва и именно по този признак наричам всяка една способност способност; и ако две способности се стремят към едно и също и изработват едно и също, аз ги наричам едни и същи, ако пък, обратно, ако се стремят към различна цел и изработват нещо различно, ги смятам за различни. Ами ти? Ти как постъпваш?
- И аз така, рече той.
- Нека се върнем отново назад, отлични приятелю, рекох аз. Казваш ли, че знанието е някаква способност? Изобщо към кой род го отнасяш?
- /е/ - Към този, отвърна той. От всички способности тази е най-могъщата.
- Ами мнението? Него като вид способност ли ще разглеждаме или ще го отнесем другаде?
- В никакъв случай, отвърна той. Онова, благодарение на което можем да мислим за нещо, не е друго, освен мнение.
- Ти преди малко обаче се съгласие, че знание и мнение не са едно

и също.

- Е, как би могъл някой, който е с всичкия си, рече той, да каже, че непогрешимото е същото като погрешимото?

/478a/ - Хубаво, рекох аз. Очевидно ние сме съгласни, че мнението е нещо различно от знанието.

- Различно е.

- Тогава дали всяко от тези двете по природа се стреми към различна цел и може различни неща?

- Така излиза.

- Може би знанието някак се стреми към съществуващото – да узнае в какво състояние се намира онова, дето съществува?

- Да.

- А мнението, казваме, е да се мисли за нещо?

- Да.

- А мнението едно и също ли узнава, което и познанието? Сиреч, едно и също ли ще бъде познаваемото и мислимото? Или това е невъзможно?

- Според това, което се уговорихме, отвърна той, е невъзможно. Ако по природа всяка способност има собствена цел и ние приемем, че тия двете – знанието и мнението, са способности, /b/ то, както казваме, едното ще е способност за едно, а другото за друго. От това следва, че не е едно и също познаваемото и мислимото.

- Значи ако съществуващото е познаваемо, мислимото е нещо различно от съществуващото?

- Друго е.

- А можеш ли да си съставиш мнение за несъществуващото? Или е невъзможно да имаш мнение за нещо, което не съществува? Помисли си. Нали онзи, който мисли, отнася мнението си към нещо? Или, от една страна, той може да мисли, а от друга, да мисли за нищо?

- Невъзможно е.

- Значи може би мислещият мисли за някакво едно нещо?

- Да.

- Несъществуващото обаче нали не е някакво едно нещо и е съвсем неправилно /с/ да се нарича по този начин?

- Точно така.

- Нали по необходимост свързваме незнанието с несъществуващото, а познанието със съществуващото?

- Правилно, отвърна той.
- Значи тогава мислим за нещо, което нито съществува, нито не съществува?
- Така излиза.
- Значи мнението не е нито незнание, нито знание?
- Не изглежда да е някое от двете.
- Нима то е извън тях и надминава знанието по яснота, а незнанието – по неяснота?
- Нито едното, нито другото.
- Значи може би, рекох аз, на теб ти се струва, че мнението е по-тъмно от знанието, но по-ясно от незнанието?
- И то много, рече той.
- /d/ - А то дали се намира вътре в самите тях?
- Да.
- Значи тогава мнението би било между тях.
- Без съмнение е така.
- Ние не казахме ли по-рано, че ако нещо ни изглежда да е едновременно съществуващо и несъществуващо, то ще се намира между действително съществуващото и изобщо несъществуващото, и с него няма да се свързва нито знание, нито незнание, ами онова, дето изглежда да е между незнанието и знанието?
- Правилно.
- А сега нали се оказа, че между тях двете е това, дето наричаме мнение?
- Оказа се.
- /e/ - Значи ни остава да открием онова, дето е причастно и на едното, и на другото – и на съществуването, и на несъществуването. В действителност обаче ние не можем да го наречем правилно с нито едно от тези две имена. Та ако то се появи, него справедливо ще наречем мислимо. И в този случай ще отдадем на знанието и незнанието техните качества, а на онова, дето е между тях – неговите. Или не е така?
- Така е.
- Като сме предположили тези неща, нека сега ми говори, ще река аз, /479a/ онзи добър човек, който не смята, че има такова нещо като самото красиво и като някаква идея за самата красота, винаги оставаща една и съща, но признава, че има много красиви неща; нека ми отговаря на въпросите онзи човек, който обича хубави

гледки, но никога не би се съгласил, ако някой му рече, че красивото е едно и по същия начин и справедливото и други подобни неща са едно. Та на този човек ние ще му кажем: „Отлични приятелю, в тия многобройни и все прекрасни неща дали има някое, което да изглежда грозно? В справедливите дали има някое, което да изглежда несправедливо? В светите някое, което да изглежда нечисто и несвято?“

- Не, отвърна той, но понякога самите красиви неща се явяват и като грозни /b/ и по същия начин и другите, за които питаш.

- Ами как стои въпросът с двойните неща? Те нали се явяват както като двойни, така и като половини?

- При всички положения.

- Ами големите и малките неща, а също и леките, и тежките – те ще се наричат ли с по-голямо право с имената, с които ги наричаме, отколкото с противоположните на тях?

- Не, отвърна той, ами винаги всяко от тях ще носи и едното, и другото име.

- Дали всяко от тези много неща по-скоро е, или по-скоро не е това, което някой казва, че е?

- Това ми прилича, рече той, на двусмислиците, които се казват по пирове, /с/ и на детската гатанка за евнуха, който с един удар убил прилеп – онази, дете се пита с какво и върху какво го е уцелил. Та и в тия неща има двусмислие и не е възможно да мислиш за никое от тях – нито поотделно, нито заедно – твърдо като за съществуващо или за несъществуващо.

- Можеш ли в такъв случай, рекох аз, да си послужиш с тия неща по-добре, можеш ли да ги поставиш на по-добро място от това между съществуването и несъществуването? Те не изглеждат потъмни от несъществуващото и по-несъществуващи от него, но и не изглеждат по-ясни от съществуващото и по-съществуващи от него.

/d/ - Съвсем вярно, рече той.

- Значи, както изглежда, открихме, че повечето от възприетите от мнозинството хора схващания за красивото и за другите подобни неща се търкалят някъде между несъществуващото и действително съществуващото.

- Да, открихме го.

- Но ние вече се съгласихме, че ако нещо излезе такова, то трябва да се нарича мислимо, а не познаваемо, понеже, бидейки блуждаещо между съществуващото и несъществуващото, то се

улавя с някаква междинна способност.

- Да, съгласихме се.

- Значи онези, които наблюдават много красиви неща, /е/ но не виждат самото красиво и не са способни да последват друг човек, който ги води към него, и по същия начин наблюдават много справедливи неща, но не виждат самото справедливо, и изобщо за всяко нещо постъпват по същия начин, за тях ще кажем, че те просто мислят за всичко това, но не познават истински нищо от онова, което мислят.

- По необходимост е така, отвърна той.

- Ами тези, които наблюдават всяко нещо и търсят в него винаги съществуващото по един и същ начин? За тях няма ли да кажем, че те познават, а не, че мислят?

- И това трябва да е така.

- А ще кажем ли, че едните обичат и милеят за онова, /480а/ за което имат знание, а другите за онова, за което имат мнение? Или не си спомняме, че казахме, че тези последните обичат красиви звуци и красиви цветове и изобщо такива неща, обаче не допускат, че има такова нещо като самото красиво?

- Спомняме си.

- Значи никак няма да сгрешим, ако тях ги наречем по-скоро филодокси, а не философи? Дали те много ще ни се ядосват, ако ги наричаме така?

- Не, ако ми се доверят, рече той. - Защото не е редно да се ядосваш на истината.

- Тогава онези, които милеят за съществуващото, независимо какво е то, тях не трябва ли да наричаме философи, а не филодокси?

- При всички положения.

i Алюзия за подредбата на произведенията в мимическия жанр. Първо били поставяни мъжки, после женски.